

zadeva notranjo upravo, samoupravo; boj je za upliv v državi, za naprave in posest oblasti; boj narodov gre za mesta državnih uradnikov in za jezikovno vprašanje v državnih uradih. Narodna avtonomija na eni strani, enota države na drugi. V češkem poravnalnem programu je mnogo spornih točk, ki se smatrajo bolj za ustavne in državnopravne postulate, nego li za golo rešitev uradnega jezika sodišč in oblastev. Za takšne poostrene zahteve je dalo povod brez dvojbe predvsem to, da se niso pravilno in pravočasno obravnala in rešila narodnostna ter jezikovna vprašanja v njihovih prvotnih oblikah. Po sedanjih dogodkih moramo izkusiti, kako silni so ti problemi pri nas, ko se na naših državnih mejah vsiljujejo tuji reformatorji za rešitev našega narodnostnega in jezikovnega spora! Caveant consules!



Avstro-ogrška in nemška pravna skupnost.

Vojno pobratimstvo med Avstro - Ogrsko in Nemčijo, ki se v sedANJI grozno dolgi svetovni vojni tako izbornO obnaša, je vzbudilo najpreje misel na bodoče gospodarsko zblížanje obeh držav, misel, ki je hitro obvladala vsaj načeloma vse udeležene kroge. Iz istega pobratimstva se je pa zadnji čas tudi porodila zahteva, da se morata obe državi zblížati tudi na pravnem polju, da mora njiju zakonodajstvo zasledovati enake smotre, da mora postati pravno občevanje med njima brez ovir in da naj izgine dispariteta med Avstro - Ogrsko in Nemčijo v pravnih ozirih. Te ideje, ki sicer ni več nova, so se polastili odlični pravniki, kakor tudi pravniška društva v vsem krogu pobratimstva, a ne samo, da jo propagirajo, marveč tudi da delajo na njeno uresničenje. Ustanovila sta se najprej v Berlinu in potem na Dunaju odbora v ta namen. Dunajski odbor pod vodstvom ekscelece dr. Franca Kleina si je postavil nalogo, da bo pospeševal zblížanje pravnih in upravnih ustanov in kar najmožnejšo enotnost prava ter boljše

spoznanje pravnih odnošajev v zavezniskih državah; to naj se doseže s prirejanjem skupnih shodov, z vzajemnimi predavanji v strokovnih društvih, z rednimi poročili v strokovnih časopisih o zakonodajstvu, pravosodju in literarnih pojavih, z enotnostjo pravnega pouka in z olajšanjem obiskovanja vseučilišč v deželah zaveznikov, z menjavo profesorjev, s skupnimi izobraževalnimi tečaji za praktike in konečno z iskrenim pospeševanjem osebnega občevarja med pravniki. O Binkoštih so se zbrali prvaki tega gibanja iz Nemčije in Avstrije v Budapešti, kjer se je prav tako ustanovil odbor z enakimi nalogami.

O tem, kako daleč da naj sega to pravno zbližanje in zlasti na katerem pravnem polju naj se stremi za enakostjo zakonov, so nazorji jako različni. Gibljejo se med ekstremom, da naj se teži za kolikor le moči vseobsežno identiteto, in pa med ekstremom, da zadostuje, če se zagotovi neoviran pravni promet, ki je tačas med Avstro - Ogrsko na eni in med Nemčijo na drugi strani vobče prav tako omejen, kakor z drugimi državami.

Glede na to važno in aktualno gibanje naj v nastopnem priobčimo dva kolikor toliko pristojna glasa iz srede čeških in ogrskih pravnikov. Spisa sta tudi sicer v marsikaterem oziru zanimiva in poučna.

I.

Glasilo Právnické Jednote v Pragi, »Právník« piše v zvezku XI. z dne 15. junija t. l.:

O enotnosti privatnega prava nemške države in Avstro - Ogrske obravnavajo sedaj česče nemški pravniški časopisi in posebno vneti propagatorji te misli so pravniki, ki živijo na Češkem. Med njimi je treba v prvi vrsti imenovati dvor. svetnika Otona Frankla, profesorja na nemški praški univerzi, ki priobčuje o tej stvari v 3. in 4. zvezku časopisa: »Zeitschrift f. d. gesamte Handels- und Concursrecht« iz l. 1916 temeljit, vsestransko z znanstvenimi argumenti podprt članek. Dalje objavlja dečinski advokat dr. Hollerstein v Jur. Bl. z 9. aprila 1916 št. 15 krajši članek pod geslom: »Mitteleuropäische Juristen — vereinigt Euch!« — To delo ima bolj agitačni kot didaktični namen; vendar zasluži naše pozornosti, ker vsebuje direkten poziv češkim pravnikom, naj bi se udeležili sestavljanja enotnega prava nem-

škega in avstro - ogrskega. Hollersteinov članek se sklicuje tudi na razpravo, ki jo je o tem predmetu objavil dr. Maks baron Ma y r v »Jur. Bl.« 1. 1915 št. 28.

Vsi ti in še drugi pojavi so nastali v dobi največje in najkrutejše vojne, kar jih človeštvo sploh pomni in so že psihologično neobhoden rezultat bojevitiga duha, ki je obvladal vse misli in čigar gorečnost je tekom krute, na pretresujočih pojavih in preobratih nadvse bogate vojne dosegla že vrhunec.

Tu se nam zdi predvsem, da je takšna, v najvišji meri razburjena, dà vihar na doba, ki je posebno pri nas povzročila prenehaejn vse ustavnosti — komaj pripravna za pričetek velikega zakonodajnega dela, kakor šno je brez dvoma sestava enotnega prava dveh velikih držav, izmed katerih je predvsem naša država prada vna domovina raznih narodov. V takšnih dobah je v neodložljivih stvareh potrebna diktatura — kakor zgodovina uči — toda slaba se godi resnim, dolгим posvetovanjem na znanstveni podlagi.

Toda nočemo se muditi s tem samo odlašajočim ugovorom, temveč spregovoriti hočemo o stvari sami, ker smo bili k temu direktno »verbis expressis« pozvani.

Tu priznavamo takoj visoki smoter kulturnega dela, da bi civilizirane države prišle do enotnosti vsaj v trgovskem in prevoznem pravu v najširšem zmislu, dalje v mednarodnem privatnem pravu, ter dalje kar se tiče pravne pomoči in izvršbe, kakor razlaga posebno Frankl na str. 338 cit., ki dobro čuti, da ni mogoče izvesti enotnosti na vseh poljih privatnega prava, kakor v rodbinskem, v dednem in posebno v immobilarnem pravu. Saj celo švicarsko privatno pravo, ki je najnovejše kodifikačno delo na teh poljih, popolnoma priznava veljavnost kantonalnega prava t. j. prava golih okrajev, kamo-li dežel ali kraljestev.

Tem bolj soglašamo s tem, da bi bil smoter enotnega dela enotno trgovsko in prevozno pravo civiliziranih evropskih držav, ker je takšno enotno trgovsko in menično pravo za Avstrijo in nemško državo do najnovejšega časa v resnici veljalo, gotovo v korist obeh držav in njunih narodov, ter bo vedno ponos čeških pravnikov, da je bil predsednik slavnih norimberških konferenc, iz katerih je izšel izborni dosedaj pri nas veljavni trgovski zakon,

dr. Raule, predsednik dunajskega trgovskega sodišča, rojak iz čisto češkega kraja Trhovich Svinov, sin revnih čeških staršev!

Enako kulturno ceno je imel tudi skupni menični red, ki je sploh uzor zakonodajnega dela. Visoko vrednost enotnosti privatnega prava na tako označenih poljih med Avstro - Ogrsko in nemško državo, torej odkrito priznavamo; treba je pa dveh dodatkov, da bi takšno enotno pravo v resnici doseglo svoj kulturni namen.

Najprvo je treba, da bi segala ta enotnost trgovskega prava v najširšem zmislu tudi preko ozemlja Avstro - Ogrske in Nemčije na ostale evropske države, dà tudi na Združene države severno-ameriške, ki so z evropskimi državami na enaki kulturni stopnji. Tu treba konstatirati, da se sam Frankl na strani 337 poziva na enotnost nemškega in avstro - ogrskega prava kot na pripravo bodočega svetovnega trgovskega prava, kar je izraženo posebno v stavku: »und wenn die Weltrechtsbestrebungen einst wieder aufgenommen werden, dann werden die Stimmen Deutschlands u. Österreichs desto gewichtiger im Rate sein, je grösser das einheitliche Gebiet ist, das sie vretreten.«

Drugič je potreba, da bi bil tej enotnosti v naznačenih mejah resničen smoter: — dejanski trajni mir med posamezniki, pa tudi med državami in narodi.

Saj uči pravna filozofija — vsaj razširjena Herbartova — da je namen vsega prava preprečiti konflikte in spore (»Der Streit misfällt.«), in zato se upira namenu vsega prava, da bi se iz zamišljene pravne enotnosti skovalo novo smrtonosno orožje, — kakor vsaj naznačujejo nekatere izjave, težeče za enotnostjo prava med Nemčijo in Avstro - Ogrsko. Take postranske težnje bi popolnoma odvzele, vsaj po našem mnenju, zamišljenemu enotnemu pravu značaj kulturnega dela (Hollerstein, odstavek 2, 7 vrstica, dalje: hervorragendes Kulturwerk).

Dalje ni mogoče prezreti, da so še druge važne ovire, ki otežkočajo uvedbo zaželenega enotnega prava, posebno če bi se smelo nanašati še na številnejše predmete, kot smo jih zgoraj navedli.

V Avstriji so bili šele tekom l. 1895. po mnogo desetletij trajajočem zakonodajnem delu in neštetih konferencah končani in l.

avgusta 1895 razglašeni novi pravdni zakoni, ki so bili pred kratkim dopolnjeni z novim konkurznim in poravnalnim redom. Pred vsem stoje avstrijski pravdni zakoni vsled svoje notranje in praktične cene visoko nad civilnim pravdnim redom, ki dosedaj velja v nemški državi, kar se priznava v krogih nemških pravnikov samih. Po razglasenju novel k avstr. državljan. zakoniku, posebno tretje delne novele z dne 19. marca 1916 št. 69. drž. zak. je dalje treba smatrati reformo avstr. državljanskega prava za končano — četudi se je to zgodilo le s pomočjo § 14 — kajti ta novela je vendar posledek mnogoterih obravnav v zakonodajnih zborih, posebno v gospodski zbornici. Ta reformna dela so trajala, če štejemo od predložitve vladne osnove iz l. 1907 — skoro 10 let.

Pač ni misliti, da bi se posledki tega večletnega dela in obravnavanja morda preklicali ali ustavili na ljubo zamišljeni enotnosti prava in bila bi otročja zaletelost, če bi pričakovali, da bi se zakoni, udeleščujoči zamišljeno enoto, napravili v najkrajšem času; nasprotno: ob sestavi nemškega in švicarskega državlj. zakonika in drugih legislativnih del pridobljena izkušnja uči, da takšna dela trajajo dolgo vrsto let — če hočejo biti temeljita in zadoščati svojemu namenu. Tega si je, kakor se zdi, dobro svest Sternberg, ki pravi v Ger. H. z dne 23. aprila 1916 št. 17: »es darf nicht verkannt werden, dass diese Ziele (Rechtsgemeinschaft) durchaus nicht so einfach und schnell erreicht werden können.«

Ravno tako si dovoljujemo dvomiti, da bi se ogrsko kraljestvo kar tako lahko odreklo posledkom svojih najnovejših zakonodajnih del, posebno novega trgovskega prava.

Vzlic vsem tem zelo važnim težkočam bi v označenih mejah in pod navedenimi pogoji vendar soglašali z začetkom del, vodečih k enotnosti privatnega prava med kulturnimi narodi. Seveda pa ne sme s tem nastati nikaka škoda za gojitev vse pravne vede v češkem jeziku ter za izvrševanje uprave in pravosodja v istem jeziku. Da je naš slavní učitelj, Anton Rand a svoje prvo epohalno delo o posesti l. 1860 pisal v nemškem jeziku, to v tem jezikovnem vprašanju ne more prihajati v poštev; kajti kot habilitačni spis l. 1860 ni mogel biti napisan v drugem živem jeziku, kot v nemškem. Da si pa znamenita češko pisana dela pravne vede pridobijo v naši dobi veljavo, dokazuje

n. pr. »Otto v Soustavný úvod ve studium řízení soudního« in Heyrovského: »Dějiny a system práva římského«. ¹⁾

Pri uveljavljanju in izvedbi teženj po enotnem pravu je seveda stvar višjih faktorjev, paziti na to, da bi vsled tega ne trpela samostojnost, neodvisnost in čast avstro-ogrške države.

II.

Za Binkošti, ko se je ustanavljalo pravno pobratimstvo v Budapešti, je priobčil v vodilnem ogrskem dnevniku dvorni svetnik dr. Josip pl. Pap, vseučiliški profesor in podpredsednik ogrske odvetniške zbornice, nastopni sestavek pod zaglavjem »Rechtsannäherung und ungarische Rechtsentwicklung«:

Ogrski pravniki opazujejo z zadoščenjem gibanje, ki si je postavilo nalogo, odstraniti med Avstro-Ogrsko in Nemško državo prometne ovire tudi na pravnem polju. Dočim pa Nemci žele kar najobsežnejšo velikopotezno enotnost, je ogrsko pravniško društvo zavzelo stališče, da naj bi se zamišljenemu delu postavile kolikor moči ozke meje. Po mislih ogrskega pravniškega društva se dajo doseči težadevni uspehi le na polju meničnega in čekovnega prava, patentnega in znamčnega prava, v boju proti oporečenemu tekmovanju in na polju avtorskega prava.

Vprašanje o enotnosti prava je težko, pa je tudi prevažno s pravnega političnega stališča. Čim večje je približanje nemškemu

¹⁾ Ta odstavek polemike se nanaša na cit. Hollersteinov članek, ki tudi pravi: „Die tschechischen Juristen sollen und müssen mit der Tatsache rechnen, dass sie ihre Leistungen verkleinern, wenn sie ihr Betätigungsgebiet in wissenschaftlicher Beziehung auf ihre Wohnsitzgebiete beschränken. Was wäre Randa in der wissenschaftlichen Welt geblieben, wenn seine Werke nicht in deutscher Sprache erschienen wären? Und war es nicht ein grosser Verlust, dass er in den letzten Jahren Werke nur in tschechischer Sprache erscheinen liess, eine Tatsache, die mit politischen Einflüssen in Zusammenhang zu bringen ist? Welche Verschwendung an Geistesbetätigung, welche Nichtachtung von Intelligenz und wissenschaftlicher wie wirtschaftlicher Kräfte liegt nicht darin, dass die politischen Verhältnisse Österreichs dahin geführt haben, dass die Geistesarbeit nicht in deutscher Sprache sich offenbaren durfte, weil darin eine „nationale“ Gefahr erblickt ward? Und unter diesem Drucke der „Verfemung“ standen bisher die tschechischen Juristen aller Zweige mit ihren hervorragenden Kapazitäten auf allen Gebieten juristischer und volkswirtschaftlicher Wissenschaft.

pravu, čim več je točk, v katerih svoje lastno pravo zenačimo z nemškim ali avstrijskim pravom, tembolj se oddaljujemo od razvoja našega samostojnega domačega prava, od narodnega prava.

Nekateri sicer sploh zanikajo obstoj narodnega prava in se mnenja, da je to le parola za doseg političnih smotrov. Toda mi se držimo trdno tega, da v resnici obstoji narodno pravo, da je pravo eden najdragocenejših proizvodov narodnega življenja ljudstva, da se narodna družba ne da misliti brez narodnega prava. Zavisno je od pravnega čustva in od drugih mnogih faktorjev, kakšno bodi resnično pravo v gotovi dobi in na gotovem ozemlju. Pravo se ne da odtrgati od družbe in tudi ne od države. Narodi imajo prav tako svojo lastno individualnost in svojega lastnega duha, kakor posamezen človek. Narod razodeva svojega narodnega duha v inštitucijah naroda, v svojih stvorih, v običajih, tradicijah, navadah, v narodnih pesmih, v glasbi in, to pravzaprav v prvi vrsti, v pravu. Povsem naravno je, da je pravo različnih narodov različno.

Enotnost prava je torej utemeljena le med državami, v katerih so družba in njene dejstveno sile enake. Bila je pač doba, ko pravnega razvoja niso vodili narodni pogledi. Prirodnopravna šola, ki je vladala od sredje 17. do začetka 19. stoletja (Hugo Grotius, Puffendorf, Tomasius, Rousseau itd.) ni dandanes opravičena niti s prirodoznanskega, niti teološkega stališča, marveč gre za občnostjo in abstraktnostjo, a takozvano idealno pravo, ki prezira zgodovinske počette živega prava, se ne da ustvariti.

Prusko deželno pravo (1794), Code civil (1804) in avstrijski državljanski zakonik so doberšen del nastali pod vplivom prirodno-pravne šole. Ta zakonodaja pa ni pridržala rimskega prava niti za subsidiarni pravni vir, ampak ga je celo določno odstranila in se čitno odpovedala staremu pravu. Človeštvo se je kaj kmalu spustilo iz visokih oblakov doli na realitete vsakdanjega življenja.

Začetkom 19. stoletja se je ustanovila zgodovinsko-pravna šola (Schelling, Herder, Hegel, Feuerbach), ki je po nji vse pravo pozitivno in zgodovinsko. Po tem načelu ustvarjajo ljudje pravo in sicer z ozirom na potrebe narodov. Ker so potrebe ljudi v različnih časih in na različnih krajih različne, ker nadalje pravna norma rešuje probleme, ki imajo socialne in evolucionistične kvalitete, ne pa abstraktnih modroslovnih shem, zato se v kodifikacijah ne sme

zanemarjati pravna potreba ljudstva, zato se mora tudi pravo razvijati v narodni smeri, kajti prava ne tvori naključje in ne samovolja, ampak pravo je nujen izvirek pravne samozavesti ljudstva.

Večkrat se nam Ogrom očita, da preveč sledimo nemškemu pravnemu razvoju. Toda ne more se trditi, da bi bili mi pri naših kodifikacijah kaj mnogo recipirali, ne v preteklosti in tudi ne v sedanjosti. Koncem srednjega veka se je vobče rado recipiralo tuje pravo. Iz Italije je prodiralo longobardsko feudalno pravo, osobito pa rimsko pravo. V drugi polovici 15. stoletja se je v Nemčiji prevzel tudi *corpus iuris Justinijanov »in complexu«*. Sredi 16. stoletja je bila recepcija v celi nemški državi že zaključena. Na Ogrskem se rimsko pravo ni moglo udomačiti. Romanisti so proslavljali rimsko pravo, germanisti pa so tožili radi propadanja germanskega narodnega prava. V letu 1814., po veliki bitki pri Lipskem, je Thibaut nujno zahteval, naj se za Nemčijo ustvari državljanski zakonik, osnovan na enotnih narodnih podlagah. V polemiki s Savignyjem je opozarjal na to, da takozvano justinijansko pravo ne ustreza niti formalnim niti materialnim potrebam nemškega ljudstva. V taki meri, kakor se je recepcija izvršila v Nemčiji, recepcija ni bila potrebna in je povzročila mnogo škode. Rimsko pravo je bilo narodno pravo, odličen klasično-metodičen zistem, ki je bil ustvarjen za Rim in je bil v Nemčiji tuje pravo, ki se ni dalo več prilagoditi razmeram 15. stoletja in poznejšnjih.

Tako ni bilo čudo, da je bilo veliko čustveno nasprotje med nemškim ljudstvom in pravnim zistemom in je zaradi tega faktično pravno življenje mnogo trpelo. Recepcija je povzročila v Nemčiji več škode kakor prida. Zgodovina 12. 13. in 14. stoletja dokazuje, da bi bilo nemško pravo v stanu iz samega sebe ustvariti pravna načela, ki bi bila ustrezala tudi premenjenim razmeram. Bilo bi mnogo koristnejše, ako bi nemško pravo šlo v svojem razvoju narodno pot v oni dobi, ko je v Nemčiji vladalo rimsko pravo.

Pri nas na Ogrskem naletimo le po redkem na zistematično velikopotezno kodifikacijo v preteklosti in tudi v novejši dobi. Zamotane politične razmere, neprestani notranji in vnanji boji niso dopuščali, da bi se na polju kodifikacije napravili konsolidirani odnošaji. Naše zakonodavstvo se je moralo ravnati le po potrebi in kakor je prilika nanesla. Kar ga je pa bilo pred letom 1848., je določno označeno z dejstvom, da je prožeto od narodnega duha,

da so se njegove pravne institucije prilagodile individualnosti naroda in da rimskega prava ni recipiralo. Prvo zistematično kodifikatorno delo je *Decretum maius* kralja Matije (1486). To se ni obneslo, narod ga ni maral, ker je imelo v sebi preveč prvin rimskega prava. Po poizkusih Kollarja in sodne osmorice (1500) je nastopil Verböczy (1514).

Verböczyjev tripartitum ima zapisano običajno pravo, ki je bilo četudi ne formalno, vendar pa v bistvu stoletja dolgo zakonik naroda. Turško gospodstvo je raztrgalo Ogrsko na kose in v tej dobi je bil tripartitum edina vez, ki je družila ozemlja, podložna kralju, knezu sedmograškemu in turškemu sultanu. Tripartitum ima prav toliko zaslug, da se je vzdržala in razvijala narodna samozavest, kakor n. pr. autonomija komitatov. Verböczyju je bilo že začetkom 16. stoletja jasno, da bi bila s stališča narodnih pravic nesreča, če bi se rimsko pravo tako recipiralo, kakor se je v Nemčiji. Nemška pravna veda je prišla do tega spoznanja šele dvesto let kasneje, koncem 18. stoletja, t. j. ko se je ustanovila prirodnopravna šola. Verböczyjeva knjiga je skozinskoz ogrska in romanizem se ji ne more očitati.

Ferdinanda I. takozvani quadripartitum (1526—1564) in Karla III. tripartitum carolinum (1715) ni postal zakon. Zakonodavstvo iz leta 1839./40. in 1843./44. je pod vplivom prevratnih idej 18. stoletja pripravljalo velike zakone državnega zbora v letu 1847./48., ki so zagotovili suvereniteto ogrske države ter individualno svobodo in pravice državljanov. Ko je prenehal absolutizem, se je sklicala judex-kurialna konferenca (1861), da je določila onečasne pravosodne norme, ki jim je bil namen, da se opuste avstrijske pravne institucije in da se oživi zopet staro pravo. Naše največje kodifikatorno delo iz leta 1867. je leta 1911 vzakonjeni novi civilnopravni red, ki se je pač oziral na nemški civilnopravni red iz leta 1877. in na avstrijski pravni red iz leta 1895., je pa vzlic temu čisto samostojno delo, ki je v mnogem oziru izboljšalo zistem navedenih pravnih redov. V inozemstvu in osobito v Nemčiji se po vsej pravici pripoznava prednost našega kazenskopravnega reda.

Ogrski državljanski zakonik je sedaj v delu; paziti hočemo, da se pri tem velikem zakonu ne oddaljimo od narodnega duha, od narodnega prava. Narod, ki je že začetkom 16. stoletja ustanovil

pravno zgodovinsko šolo, in ki je na tej podlagi kodificiral v nacionalni smeri, je s tem tako močno dokazal svojo narodno individualnost in vitalnost, da od tega ne more nikdar več kreniti v stran. Poznanje starega privatnega prava je brezpogojno potrebno, da se ustvari pravi novi civilni kodeks. Zakonodajstvo mora snovati novo pravo iz obstoječega prava, tako da opusti le tiste dele pravnih institucij, ki so že nerabne. Kar se da rabiti, je pa treba izboljšati in predručati. Mi moramo poiskati stare vire in jih uporabiti s pravilno kritiko. Kar je nasprotno idejam pravne enakosti v moderni dobi, to bomo seveda opustili. Kar se pa strinja s političnimi, gospodarskimi in kulturnimi nazori ter potrebami in kar ustreza naši samobitnosti, to se mora ohraniti, kajti bila bi velika napaka, če bi se odstranilo samo zato, ker je staro in ker je domače.

Če tako zagovarjamo narodni pravni razvoj, nikakor nočemo postati šovinisti. Trdno smo prepričani, da se na nobenem polju narodne kulture ne moremo ubraniti tujih vplivov. Duševni stiki narodov, stiki med domačimi vnanjimi kulturnimi težnjami so podlaga napredku. Isto velja tudi za razvoj prava. Ako bi ne pustili, da se pravu od zunaj priliva, bi se posušilo, kakor vsak drugi izolirani kulturni zistem. Prav radi tega moramo polagati izvenredno važnost na sodelovanje naših zaveznikov tudi na pravnem polju. Inozemsko pravo ima lahko sestavine, ki se prilikujejo našemu domačemu pravu in imajo torej vrednost za nas. Kar se ne da prilčiti, naj se prezira kot tuj element. Mi sprejmemo dobrohotno vsako novo pravno idejo, vsako institucijo, naj je nastala kjerkoli, ako ustreza našim razmeram. Saj je gotovo, da hoče agrarna država nekaj drugega, kakor industrijska, in importna nekaj drugega, kakor eksportna. Države z mnogim kapitalom silijo tudi v ospredje druge vidike, nego li države, ki ga nimajo. Na to se je treba ozirati.

Prvi korak je, da spoznavamo svoje medsebojne pravne institucije in zakone, drugi korak je primerjanje, ali se da sklepati nesoglasje ali vir osnovanih idej, in tretji korak je vresničenje idej, ki se smatrajo za prave in ustrezajo našim razmeram.

Študij primerjajoče pravne vede stopi sedaj v ospredje. To je potrebno za narodno pravno vedo, to je tudi predpogoj za skupno uspešno sodelovanje.

